

Classification and Explanation of Financial- and Tax-related Words and Terms in Bustan-e Saadi

Shirzad Tayefi ^{1*} | Mohammad Hossein Ramezani Fookulaee ²

1. Corresponding Author, Associate Professor of Persian Language and Literature, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Persian Literature and Foreign Languages, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. E-mail: taefi@atu.ac.ir
2. Ph.D. Student of Persian Language and Literature, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Persian Literature and Foreign Languages, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. E-mail: fookulaee@yahoo.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received: 12 October 2023

Received in revised form:
06 November 2023

Accepted: 07 November
2023

Keywords:

Financial words,
Financial Terms,
Tax words,
Tax Terms,
Bustan-e Saadi.

ABSTRACT

Numerous poets and writers, due to the wide connection with the courts of the kings and local rulers, praised and defined them in various ways with more or less frequency in their works, considering the rate of their notices, they were given salaries and pensions or cash, property, etc. Precisely, financial issues have been important for poets and writers, and for the administration of any country, one of the most important sources of revenue has always been the imposition and collection of taxes and the use of the obtained taxes in governance. Therefore, tax systems have gained considerable importance and have played a fundamental role in people's lives as a social issue. Regardless of whether we consider the poet or writer to be a government's fan or not, their poetry and writings were in many cases affected by the state of the society and community. It can be inferred that financial and tax words and terms have mostly been prominent in their poems and writings, and every poet and writer has used these words and terms according to his own knowledge and experience. By exploring Bustan-e Saadi, it was observed that 84 financial and tax words are used without repetitions and 61 combinations made from these words were found, which is a considerable frequency. Furthermore, many of these words and combinations were classified in specialized groups easily and a few of them with more care, based on financial and tax criteria.

Cite this article: Tayefi, Sh., Ramezani Fookulaee, M. H. (2024). Classification and Explanation of Financial- and Tax-related Words and Terms in Bustan-e Saadi. *Research of Literary Texts in Iraqi Career*, 5 (1), 111-135.

© The Author(s).

DOI: <https://doi.org/10.22126/LTIP.2023.9708.1203>

Publisher: Razi University

Extended Abstract

Introduction:

The poets, according to their relationship with the court and kings or local authorities and governors, had a tendency to praise them in different ways, and based on the extent of their notices, they received salaries and pensions or cash, Jewelry, and assets from the officials. Therefore, financial issues were critical to them. On the other hand, one of the most important sources of income for the administration of any country has always been the imposition and collection of taxes and the use of the obtained resources in state management. Accordingly, tax systems have gained considerable importance and one of the indicators of measuring justice in governance and the fairness of rulers has been how to create a tax system, impose, and collect all types of taxes. Furthermore, the diversity and multiplicity of financial and tax words and terms used is itself a proof of the existence of the territory under the government and their importance, and tax as a social issue has played an essential role in people's lives. Regardless of whether the poets are considered as government or public person, their poems are, in many cases, affected by the state of the society, and it can be inferred that, financial and tax words and terms are prominent in their poems. Precisely, it seems that a poet cannot be found that hasn't mentioned these words and terms in his works. On the other hand, each poet has used these words and terms according to his knowledge and experience and according to his style and context, and collecting all of them and being aware of these differences can be useful and in some cases it can be helpful.

Materials and Methods:

In the current study, by rereading Bostan-e Saadi's text carefully, the usage of financial and tax words and terms was investigated and the related evidence and examples were listed separately. Subsequently, the meanings and connotations of these words and terms were extracted or compared from the dictionaries and literary sources mentioned in the resources section. Then, by matching the financial and tax words and terms with the elements of financial statements and important headings based on the criteria mentioned in the financial and accounting criteria and regulations and tax topics, the whole words and terms in nine sections such as: 1. Assets (including accounts receivable, inventory and fixed assets, respectively), 2. Cash and Jewellery and precious stones, 3. Liabilities, 4. Capital, profit, and loss, 5. Revenue and expenses (including salaries and wages), 6. Tax, 7. Financial and tax occupations, 8. Documents, Journals, contracts, and places of storage of objects and valuables items and 9. Other (miscellaneous) financial words, classification and related words were placed under each class and for each of them one or two examples of the text of the book are given, so that professors and students and financial and tax experts who are interested in Persian language and literature can use it easily.

Results and Discussion:

In the reviews, it has been observed that although Bostan is not a book written in the field of financial and tax issues, the frequency of financial and tax words and terms in it is significant and

has a high frequency, and these terms and words are used in most of the cases. It has been used in the text of the book with special care and narrowness. This attention and precision have given this book a unique and rare aspect and has distinguished it from other written books. Examining the words and terms used in Bostan's book and their correspondence with the headings and titles mentioned in the accounting standards and tax sources, shows that many of the balance sheet, profit and loss, and tax headings can be adapted to these words and terms. For example, in the heading of salary expenses, a large number of new words were extracted, which also shows their diversity. In the context of other headings, various examples can be listed, which are mentioned separately in the research text and referred to Bostan's book.

The number of non-repeated words and combinations used in Bostan-e Saadi can be summarized as follows:

Group	The main headline	number of samples	The number of combinations
Assets	Including accounts receivable, inventory and fixed assets	6	2
Assets	Cash and Jewellery and precious stones	19	32
Liabilities	Including accounts and payable documents and payment facilities	1	0
Owners' Equity	Capital and profit and loss	9	6
Revenue-Expense	including income, purchase, cost, market, transaction terms and measurement	24	11
Revenue-Expense	tax	2	2
Other	Financial and tax jobs	6	1
Other	Documents, offices, contracts and places of storage of objects and valuables	7	4
Other	Other	10	3
Total		84	61

Conclusion:

Considering the above-mentioned table, it can be observed that, regardless of repetition and frequency of use, 84 financial and tax words are used in single form, and 61 combinations made

Research of Literary Texts in Iraqi Career

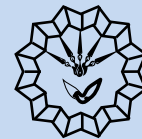
journal homepage: <https://motounadabi.razi.ac.ir/>

Online ISSN:
ISSN: 2821-
2371

of these words are used in Bostan-e Saadi, which is significant. By referring to the presented table, it can be concluded that many of these words and combinations can be easily categorized (and a few of them with more care) in separate specialized groups with specific headings based on financial and tax criteria.

Since this study falls into the category of interdisciplinary research and within the scope of conducted investigations and no other specific research on the examined subject has been carried out, it is suggested that similar studies should be conducted on extracting financial and taxation words and terms from other reputable literary works as well.

طبقه‌بندی و تبیین واژگان و اصطلاحات مالی و مالیاتی در بوستان سعدی

شیرزاد طایفی* | محمدحسین رضانی فوکلائی^۲

۱. نویسنده مسئول، دانشیار زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات فارسی و زبانهای خارجی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

رایانامه: taefi@atu.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات فارسی و زبانهای خارجی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه:

fookulaee@yahoo.com

چکیده

اطلاعات مقاله

اغلب شاعران و نویسندگان با توجه به ارتباط گسترده با دربار پادشاهان و حکام محلی، در آثار خود با بسامد بیشتری یا کمتر، به طرق مختلف به مدح و تعریف آنان می‌پرداختند و با توجه به میزان یادکردشان، حقوق و مستمری یا وجه نقد، دارایی و... دریافت می‌کرده‌اند؛ از این رو مسائل مالی به صورت شخصی برای شاعران و نویسندگان مهم بوده است. از سویی دیگر برای اداره هر کشوری، همواره یکی از مهم‌ترین منابع درآمدی، وضع و جمع‌آوری مالیات و به کارگیری منابع حاصل شده در کشورداری بوده است؛ لذا نظام‌های مالیاتی اهمیت قابل ملاحظه‌ای یافته و به عنوان یک موضوع اجتماعی نقش اساسی در زندگی مردم داشته است. صرف‌نظر از این که شاعر یا نویسنده را حکومتی یا مردمی بدانیم، شعر و نوشته‌شان در بسیاری از موارد متأثر از وضعیت جامعه و اجتماع بوده و می‌توان استنباط کرد که قاعدتاً واژگان و اصطلاحات مالی و مالیاتی در اشعار و نوشته آنان، نمود پررنگی داشته و هر شاعر و نویسنده‌ای با توجه به دانش و تجربه، به سبک و سیاق خود این واژگان و اصطلاحات را به کار گرفته است. با جست‌وجو در بوستان سعدی مشاهده شد که ۸۴ واژه مالی و مالیاتی به صورت مجرد و ۶۱ ترکیب ساخته‌شده از این واژگان، مورد استفاده قرار گرفته که بسامد قابل ملاحظه‌ای است. همچنین بسیاری از این واژگان و ترکیب‌ها، به سهولت و تعداد کمی از آنها با مذاقه بیشتر، بر اساس معیارهای مالی و مالیاتی در گروه‌های جداگانه تخصصی طبقه‌بندی شد.

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۲۰

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۸/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۱۶

واژه‌های کلیدی:

واژگان مالی،

اصطلاحات مالی،

واژگان مالیاتی،

اصطلاحات مالیاتی،

بوستان سعدی.

استناد: طایفی، شیرزاد؛ رضانی فوکلائی، محمدحسین (۱۴۰۳). طبقه‌بندی و تبیین واژگان و اصطلاحات مالی و مالیاتی در بوستان سعدی.

پژوهشنامه متون ادبی دوره عراقی، ۵ (۱)، ۱۱۱-۱۳۵.

ناشر: دانشگاه رازی

© نویسنده‌گان.

DOI: <https://doi.org/10.22126/LTIP.2023.9708.1203>

۱. پیشگفتار

از آنجا که بسیاری از شاعران و نویسندگان با دربار و پادشاهان یا وزرا و حکام محلی در ارتباط بودند در شعرها و متن‌های نوشتاری خود با شدت و حدت یا حتی اندک و به طرق مختلف به مدح و تعریف آنان می‌پرداختند و با توجه به میزان یادکرد از مقامات، حقوق و مستمری یا وجه نقد، مسکوک، دارایی و... به شاعر یا نویسنده پرداخت می‌شده است؛ از این رو مسائل مالی هم به صورت شخصی برای شاعران و نویسندگان مهم بوده است.

از سویی دیگر، برای اداره هر کشوری همواره یکی از مهم‌ترین منابع درآمدی، وضع و جمع‌آوری مالیات و به کارگیری منابع حاصل‌شده در کشورداری بوده است؛ از این رو نظام‌های مالیاتی اهمیت قابل ملاحظه‌ای یافته و یکی از شاخص‌های سنجش عدالت در حکومت‌داری و عادل‌بودن حاکمان، چگونگی ایجاد نظام مالیاتی و وضع و جمع‌آوری انواع و اقسام مالیات بوده است. علاوه بر آن تنوع و تعدد واژگان و اصطلاحات مالی و مالیاتی مورد استفاده، خود دلیلی بر وجود گستردگی قلمرو تحت حکومت و اهمیت آن‌ها است و مالیات به عنوان یک موضوع اجتماعی نقش اساسی‌ای در زندگی مردم داشته است. صرف نظر از این که شاعران یا نویسندگان را حکومتی یا مردمی بدانیم، شعر و نوشته‌شان در بسیاری از موارد متأثر از وضعیت جامعه و اجتماع است و می‌توان استنباط کرد که قاعدتاً واژگان و اصطلاحات مالی و مالیاتی در اشعار و نوشته آنان، نمود پررنگی دارد. به نظر می‌رسد نتوان شاعر یا نویسنده‌ای را یافت که در آثار خویش، اشاره‌ای به این واژگان و اصطلاحات نداشته باشد. از دیگر سو، هر شاعر و نویسنده‌ای با توجه به دانش و تجربه و به سبک و سیاق خود این واژگان و اصطلاحات را به کار گرفته که جمع‌آوری یک‌جای آن‌ها و آگاهی از این تفاوت‌ها می‌تواند مفید و در مواردی راه‌گشا باشد.

در این پژوهش برآنیم که با جست‌وجو در بوستان سعدی، میزان کاربرد واژگان و اصطلاحات مالی و مالیاتی را بررسی و با ذکر شواهد و مثال‌هایی در طبقه‌های موضوعی ذیل سرفصل‌های تخصصی از لحاظ مالی و مالیاتی از قبیل دارایی، بدهی، درآمد، هزینه (شامل حقوق و دستمزد)، مالیات، پول و مسکوکات و... قرار دهیم و امید داریم با این تفکیک و طبقه‌بندی، درک بهتر و شناخت درست و مناسب‌تری در چگونگی کاربرد این واژگان و اصطلاحات بیابیم.

در زمینه موضوع این پژوهش تاکنون به‌طور خاص کتاب، رساله، پایان‌نامه یا مقاله جامع و درخوری مشاهده نشده است؛ لیکن در مورد فرهنگ‌های تخصصی در ادبیات فارسی و موضوعاتی نزدیک و قابل مقایسه، پژوهش‌هایی صورت پذیرفته که از میان آن‌ها از چند نمونه به شرح زیر یاد می‌شود:

- **اصطلاحات دیوانی دوره غزنوی و سلجوقی** از حسن انوری. در این کتاب نظام‌های سازمانی و تشکیلات اداری و اجتماعی عهد غزنوی و سلجوقی مورد بررسی و پژوهش قرار گرفته و کتاب در ۱۳ بخش به تفکیک دیوان‌های مختلف همانند دیوان وزارت، استیفا، عرض، اشراف، رسالت، برید، قضا و وکالت و چند بخش دیگر تنظیم شده است. در یکی از بخش‌های مهم کتاب؛ دیوان استیفا، واژگان و اصطلاحات مالی و مالیاتی مورد استفاده با شاهد و مثال‌های منظوم و منثور (عمدتاً منثور) ارائه شده است که به موضوع پژوهش حاضر نزدیک است. (رک: انوری، ۱۳۵۵: ۹-۱۰)

- **دیوان استیفا: نظام مالی عمومی در ایران** از سیدحسن امین (۱۳۸۵). امین در این کتاب در چهار فصل و به‌صورت مختصر به بررسی موضوع مالی عمومی و دیوان استیفا در ایران باستان، در عصر اسلامی، از صفویان تا قاجار و در عصر قاجار پرداخته است.

- **فرهنگ اصطلاحات دیوانی دوران مغول** تألیف شمیم شریک‌امین. شریک‌امین در فرهنگ یادشده به جمع‌آوری واژگانی پرداخته که «به گونه‌ای با دستگاه سلطنت، دیوان‌های گوناگون، سپاه، شغل‌های حکومتی و درباری، مالیات‌ها و مانند آن بستگی داشته است.» (شریک‌امین، ۱۳۵۷: چهار) به گفته وی در مقدمه این کتاب، «تعداد کل ماده‌های وارده این فرهنگ ۶۶۸ است که ۲۱۶ عدد آن ماده اصلی و ۴۵۲ عدد دیگر ماده ارجاعی است.» (همان: چهار)

- **فرهنگ اصطلاحات و تعریفات نفایس الفنون** از بهروز ثروتیان. این کتاب از روی نسخه چاپی کتاب سه‌جلدی *نفایس الفنون فی عرایس العیون* (به تصحیح ابوالحسن شعرانی) تلخیص و تألیف شده و فهرست علوم و فنون مذکور در *نفایس الفنون* با اصطلاحات هریک در ۶۶ طبقه به‌صورت بخشی جداگانه در پایان فرهنگ ترتیب یافته است. یکی از طبقات آمده در کتاب *نفایس الفنون* و این فرهنگ، طبقه استیفا است که ۲۲۶ واژه و اصطلاح را در خود جای داده است. (ثروتیان، ۱۳۸۰: هفت و ۳۳۲-۳۳۵)

- **فرهنگ تاریخی سنجش‌ها و ارزش‌ها** از ابوالحسن دیانت. در این کتاب که به ترتیب حروف الفبا تدوین یافته است، مجموعه آحاد و کمیت‌هایی جمع‌آوری شده که از آغاز تاریخ هخامنشیان تا زمان تألیف کتاب (سال ۱۳۶۷ هجری شمسی) در مناطق مختلف و دوره‌های گوناگون در کشور ایران رواج داشته است. کتاب در دو جلد شامل اوزان و مقیاس‌ها در جلد یک و نقود و مسکوکات در جلد دو

انتشار یافته است. (رک: دیانت، ۱۳۶۷، ج ۱ و ۲: ۵-۶) به رغم زحمات ارزشمندی که در تدوین کتاب صورت پذیرفته، ارائه شاهد و مثال‌های بسیار اندک از ارزش کاربردی آن کاسته است.

- مقاله «اصطلاحات دیوانی و اداری در کتاب تاریخ سیستان» (۱۳۸۷) از وجهه پناهی. در این مقاله ۱۱۵ واژه و اصطلاح که در ۹ طبقه شامل نظام شهرداری و شهرنشینی، نظام مالی، نظام پست و پیام‌رسانی، نظام رسالت و دبیری و... تفکیک شده‌اند، بررسی و برای هر یک، از تاریخ سیستان و در موارد اندکی از سایر آثار منظوم و منثور پارسی، شواهد و مثال‌هایی ارائه شده است.

- مقاله «اصطلاحات مالی و مالیاتی در تاریخ بیهقی» (۱۳۹۹) از علیرضا صادقی. صادقی علاوه بر اینکه دانش آموخته دوره دکتری ادبیات فارسی است، به عنوان حسابرس ارشد مالیاتی نیز فعالیت دارد و در پژوهش یادشده، ۱۷ واژه و اصطلاح مالی و مالیاتی را در تاریخ بیهقی مورد بررسی قرار داده و شواهد و مثال‌هایی ارائه کرده است.

- مقاله «کاربرد اصطلاحات مالی در نظام دیوانی عصر صفویه» (۱۳۹۷) که به صورت مشترک به وسیله جواد موسوی دالینی، لیدا مودت و اکبر حکیمی پور تدوین شده است. در این پژوهش که به نظر می‌رسد از رساله دکتری اکبر حکیمی پور استخراج شده باشد، نظام مالیاتی ایران در دوره صفوی و اصطلاحات مالی به تفکیک اصطلاحات مالی و مالیاتی شهری، درباری و تشریفاتی، اصناف، لشکری و نظامی، روستایی و عشایری مورد بررسی قرار گرفته است.

- مقاله «نظام‌های مالیاتی در ایران» (۱۳۶۳) از نعمت‌الله تقوی. در این مقاله نظام مالیاتی ایران به صورت تاریخی مورد بررسی قرار گرفته و انواع آن در دوره‌های مختلف به تفکیک منبع مالیات از قبیل ارضی، دامی، غیرارضی شامل سرانه، دادوستد، پیک، پذیرایی، ماموران دولتی، دیوان، قشون و... به نگارش درآمده است.

- مقاله «نظام مالیاتی مغولان و تأثیر آن در انحطاط و زوال شهرهای ایران» (۱۳۸۷) از قربانعلی کناررودی. در این مقاله نظام مالیاتی مغولان و انواع و اقسام مالیات در دوره مغول و ایلخان بررسی و اصطلاحات مالیاتی مورد استفاده، توضیح داده شده است.

۱-۲. پرسش‌های تحقیق

- کاربرد واژگان و اصطلاحات مالی و مالیاتی در بوستان سعدی تا چه میزانی بسامد داشته است؟

طبقه‌بندی واژگان و اصطلاحات مورد پژوهش تا چه اندازه‌ای بر اساس معیارهای مالی و مالیاتی امکان‌پذیر است؟

۱-۳. فرضیه‌های تحقیق

استفاده از واژگان و اصطلاحات مالی و مالیاتی در بوستان سعدی، کارکرد متفاوت داشته و پُرسامد بوده است.

مفروض است طبقه‌بندی واژگان و اصطلاحات مورد پژوهش، مطابق معیارهای مالی و مالیاتی به گروه‌های دارایی، بدهی، درآمد، هزینه و ...، به صورت علمی امکان‌پذیر است.

۲. روش کار و یافته‌ها

پس از بازخوانی دقیق متن بوستان، واژگان و اصطلاحات مالی و مالیاتی استخراج، معانی آن‌ها از فرهنگ‌های مورد اشاره در قسمت منابع، تهیه شد. در مواردی که معنای واژه یا اصطلاحی از ما باشد، جهت تمایز، آن موارد بین علامت [] آورده شده است. سپس با تطبیق واژگان و اصطلاحات مالی و مالیاتی با عناصر صورت‌های مالی و سرفصل‌های بااهمیت بر اساس معیارهای مورد اشاره در معیارهای حسابداری، کل واژگان و اصطلاحات در نُه بخش، طبقه‌بندی و ذیل هر طبقه، واژگان مربوط قرار گرفت. در هر طبقه، واژگان و اصطلاحات اصلی با علامت «-» و به صورت پرنرنگ آمده و ترکیب‌های ساخته شده یا هم‌ریشه با واژه اصلی بدون علامت «-» و تنها به صورت پرنرنگ در زیر واژه و اصلاح اصلی آورده شده است و برای هر یک از آن‌ها یک یا دو نمونه از متن کتاب آورده شده است تا استادان و دانشجویان و خبرگان مالی و مالیاتی علاقه‌مند به زبان و ادبیات فارسی را سهولت استفاده دست دهد. گفتنی است که در طبقه‌بندی برخی از واژگان، چند گروه قابل اعمال بوده که با توجه به بررسی‌ها و تجارب مالی ما، یکی از گروه‌ها انتخاب شد؛ از این رو برخی از این طبقه‌بندی‌ها قابل نقد است و احتمال دارد، مطابق نظر صاحب نظر دیگری، بتوان برخی از این واژگان را در گروه دیگری طبقه‌بندی کرد. جمع‌بندی طبقه‌های این واژگان و اصطلاحات، بر مبنای اصول و ضوابط مالی و مالیاتی به ترتیب گروه‌های اصلی و فرعی به قرار زیر است:

۲-۱. دارایی‌ها (به ترتیب شامل حساب‌های دریافتنی، موجودی کالا و دارایی ثابت)

- چیز: مال؛ ثروت؛ خواسته؛ متاع؛ کالا؛ جنس (دهخدا، ۱۳۷۷: ۸۴۰۰ و ۸۴۰۲).

منه جان من آب زر بر پیشیز / که صراف دانا نگیرد به چیز (سعدی، ۱۳۶۶: ۲۹۲).

- **اسباب:** اموال؛ اثاثه؛ وسایل؛ ساز و برگ (دهخدا، ۱۳۷۷: ۲۰۴۳).

که مملوک وی بودم اندر قدیم / خداوند املاک و اسباب و سیم (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۷۹).

- **مال:** مجموعه چیزهایی که قابل مالکیت باشد؛ ثروت؛ دارایی؛ آنچه در تملک کسی باشد؛ جنس و کالا؛ شیئی که ارزش اقتصادی داشته و قابل ارزیابی و تبدیل به پول باشد؛ پول؛ وجه؛ مالیات؛ خراج (انوری، ۱۳۸۲: ۶۵۳۸-۶۵۳۹).

بر آفاق اگر سر به سر پادشاه است / چو مال از توانگر ستاند، گداست (سعدی، ۱۳۶۶: ۹۰).

اگر شکر کردی برین ملک و مال / به مالی و ملکی رسی بی زوال (همان، ۱۱۱).

خداوند مال: [صاحب ثروت؛ صاحب دارایی].

بنالید درویشی از ضعف حال / بر تندخویی خداوند مال (همان: ۱۷۷).

زمستان درویش در تنگ سال / چه سهل است پیش خداوند مال (همان: ۳۴۵).

- **متاع:** آنچه قابل عرضه و خرید و فروش باشد؛ کالا (انوری، ۱۳۸۲: ۶۶۰۸).

که مسکین در اقلیم غربت بمرد / متاعی کزو ماند ظالم ببرد (سعدی، ۱۳۶۶: ۹۰).

- **مکنت:** ثروت؛ دارایی؛ توانگری (انوری، ۱۳۸۲: ۷۳۰۱).

اگر چه به مکنت قوی حال بود / خداوند جاه و زر و مال بود (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۰۸).

- **ملک:** هر آنچه در تصرف کسی باشد و مالک آن بود؛ مال و دارایی (دهخدا، ۱۳۷۷: ۲۱۴۸۲).

- **املاک:** جمع ملک، ثروت‌ها و مال‌ها و اموال و اراضی متفرقه (همان: ۳۳۷۰).

که مملوک وی بودم اندر قدیم / خداوند املاک و اسباب و سیم (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۷۹).

۲-۲. نقد و مسکوکات و سنگ‌های قیمتی

- **پشیز:** پول بسیار ناچیز؛ سکه کوچک مسی یا برنجی کم ارزش که شصت عدد از آن یک درهم بوده است. (انوری، ۱۳۸۲: ۱۳۹۹).

چنان روز گارش به کنجی نشاند / که بر یک پشیزش تصرف نماند (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۲۷).

به چشم اندرش قدر چیزی نبود / ولیکن به دستش پشیزی نبود (همان: ۱۷۴).

- **تاج:** کلاه جواهرنشان که سلاطین بر سر می گذارند؛ دیهیم (کلاه مرصع به جواهر)؛ افسر (دهخدا، ۱۳۷۷: ۶۱۱۴).

چه آن را که بر سر نهادند تاج / چه آن را که بر گردن آمد خراج (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۱۶).

ز تاج ملک‌زاده‌ای در سبّاخ / شبی لعلی افتاد در سنگلاخ (همان: ۱۹۶).

تاجدار: دارنده تاج (انوری، ۱۳۸۲: ۱۵۵۹).

برو پاس درویش محتاج دار / که شاه از رعیت بود تاجدار (سعدی، ۱۳۶۶: ۶۷).

تخت و تاج: پادشاهی، سلطنت (انوری، ۱۳۸۲: ۱۶۴۸).

دگر خواست افزون کند تخت و تاج / بیفزود بر مرد دهقان خراج (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۱۳).

- **دانگ:** سکه‌ای دارای ارزشی معادل یک ششم درم؛ پول و مال (معمولاً اندک) (انوری، ۱۳۸۲: ۲۹۹۳).

یکی سفله را ده درم بر من است / که دانگی ازو بر دلم ده من است (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۶۵).

نه دینار دادش سیه‌دل نه دانگ / بر او زد به سر باری از طیره بانگ (همان: ۱۷۷).

نیم‌دانگ: [نصفی از یک دانگ].

بدزدید بقال ازو نیم‌دانگ / بر آورد دزد سیه‌کار بانگ (همان: ۳۲۴).

- **دُر:** مروارید؛ لؤلؤ (انوری، ۱۳۸۲: ۳۰۲۵).

دُر مکنون: مروارید آب‌دار و گران‌بها (انوری، ۱۳۸۲: ۳۰۲۵).

تو آن دُر مکنون یکدانه‌ای / که پیرایه سلطنت خانه‌یی (سعدی، ۱۳۶۶: ۶۲).

دُر یکدانه: مروارید کم‌یاب و بی‌بها (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۰۵۰۴).

تو آن در مکنون یکدانه‌ای / که پیرایه سلطنت خانه‌یی (سعدی، ۱۳۶۶: ۶۲).

دُر دانه: دانه دُر؛ یک دانه مروارید؛ گوهر یکتا (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۰۵۸۷).

صدف را که بینی ز دردانه پر / نه آن قدر دارد که یکدانه در (سعدی، ۱۳۶۶: ۶۲).

- **دُرست:** درهم و دینار و زر مسکوک تمام‌عیار؛ در اول، مقابل خرده یعنی پول خرد یا پول شکسته

استعمال می‌شده و بعدها به معنی یک سکه زر یا سیم به کار رفته است (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۰۶۰۹).

شنید این سخن پیر فرخ‌نهاد / درستی دو، در آستینش نهاد (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۶۶).

- **درم:** زری (شاید از زر اینجا مطلق پول مراد باشد) که معروف بوده و درهم معرب آن است؛ شصت

پشیز؛ ده یک دینار (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۰۶۵۰). «درم (درخما) پول سیمین بود یعنی پولی که از نقره سفید ساخته

می‌شد» (شمیسا، ۱۳۹۵: ۳۸۷).

یکی عاطفت سیرت خویش کرد / درم داد و تیمار درویش کرد (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۱۲).

یکی دست گیرم به چندی درم / که چندی است تا من به زندان درم (همان: ۱۷۴).

درم افشاندن: [نثار کردن و بخشیدن پول].

توان گفت او را سحاب کرم/ که دستش چو باران فشاندی درم (همان: ۱۸۷).

- **دینار:** واحد زرین پول در اوایل اسلام مأخوذ از دناریوس (عرب‌ها پیش از اسلام با این کلمه و با سکه‌های طلای رومی آشنایی داشتند)؛ سکه [طلا] (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۱۴۲۰).

یکی رفت و دینار ازو صد هزار/ خلف برد صاحب‌دلی هوشیار (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۶۷).

نه دینار دادش سیه‌دل نه دانگ/ بر او زد به سر باری از طیره بانگ (همان: ۱۷۷).

دینار و سیم: [مطلق طلا و نقره؛ سکه‌های طلا و نقره].

بخیل توانگر به دینار و سیم/ طلسمی است بالای گنجی مقیم (همان: ۱۹۹).

- **زر:** طلا، دینار، سکه زرین، پول، نقد، وجه (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۲۷۹۳).

زر افتاد در دست افسانه‌گوی/ برون رفت از آنجا چو زر تازه‌روی (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۶۶).

به دست تهی بر نیاید امید/ به زر بر کنی چشم دیو سپید (همان: ۱۶۹).

آب زر: [آب طلا].

منه جان من آب زر بر پیشیز/ که صراف دانا نگیرد به چیز (سعدی، ۱۳۶۶: ۲۹۲).

خاتم زر: [انگشتر طلا].

که در خردیم لوح و دفتر خرید/ ز بهرم یکی خاتم زر خرید (سعدی، ۱۳۶۶: ۳۶۷).

خشت زرین: [خشت/ آجر خامی که از طلا ساخته شده است].

یکی پارساسیرت حق‌پرست/ فتادش یکی خشت زرین به دست (سعدی، ۱۳۶۶: ۳۶۳).

چه بندی درین خشت زرین دلت؟/ که یک‌روزخشتی کنند از گلت (همان: ۳۶۴).

زر افشاندن/ زرافشان کردن: نثار کردن زر میان مردم؛ پاشیدن سکه‌های زرین میان مردم (دهخدا،

۱۳۷۷: ۱۲۸۱۳).

زر افشان، چو دنیا نخواهی گذاشت/ که سعدی در افشانند اگر زر نداشت (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۴۴).

کمر بند و دستش تهی بود و پاک/ که زر برفشاندنی به رویش چو خاک (همان: ۲۵۹).

زراندود: با لایه‌ای نازک از طلا یا با آب طلا پوشیده شده؛ مطلا؛ زربافت (انوری، ۱۳۸۲: ۳۸۴۳).

زراندودگان را به آتش برند/ پدید آید آنگه که مس با زرنند (سعدی، ۱۳۶۶: ۲۹۲).

شبستان گورش در اندوده دید/ که وقتی سرایش زرانوده دید (همان: ۳۶۵).

زر دادن: [پول دادن؛ طلا دادن].

زرش داد و گوهر به شکر قدم / به پرسیدش از گوهر و زادبوم (همان: ۷۸).

زرش داد و اسب و قبا پوستین / چه نیکو بود مهر در وقت کین (همان: ۱۸۶).

زر مغربی: طلای منسوب به ممالک مغرب (شمال آفریقا)؛ زر خالص (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۲۷۹۷).

به سوگند گفتن که زر مغربی است / چه حاجت؟ محک خود بگوید که چیست (سعدی، ۱۳۶۶: ۳۱۵).

زر و سیم: طلا و نقره، دینار و درهم، پول و ثروت (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۲۷۹۷).

شب و روز در بند زر بود و سیم / زر و سیم در بند مرد لثیم (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۹۸).

کسان را زر و سیم و ملک است و رخت / چرا همچو ایشان نبی نیک‌بخت (همان: ۲۸۹).

زر و نعمت: [پول و ثروت؛ طلا و ثروت؛ پول و دارایی].

زر و نعمت اکنون بده، کان توس / که بعد از تو بیرون ز فرمان توس (همان: ۱۶۹).

- **سیم:** نقره، پول، پول مسکوک، نقد (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۳۸۹۵).

در اندیشه‌ام تا کدامم کریم / از آن سنگ‌دل دست گیرد به سیم (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۶۶).

بی سیم: [بدون پول؛ تهی دست].

تهی دست در خوب رویان میبچ / که بی سیم مردم نیززند هیچ (همان: ۱۶۸).

خشت سیمین: [خشت / آجر خامی که از نقره ساخته شده است].

دورسته درم در دهن داشت جای / چو دیواری از خشت سیمین به پای (همان: ۸۸).

سیم داشتن: [پول داشتن؛ ثروت داشتن].

اگر تنگ‌دستی مرو پیش یار / و گر سیم داری بیا و بیار (همان: ۱۶۸).

سیم سیه / سیم سیاه: سیم قلب؛ سیم ناسره (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۳۹۰۰)؛ [پول تقلبی].

به سیم سیه تا چه خواهی خرید؟ / که خواهی دل از مهر یوسف برید (سعدی، ۱۳۶۶: ۳۶۹).

سیم و زر: [نقره و طلا].

کرا سیم و زر ماند و گنج و مال / پس از وی به‌چندی شود پایمال (همان: ۱۰۲).

دل خویش و بیگانه خرسند کرد / نه همچون پدر سیم و زر بند کرد (همان: ۱۶۷).

- **قنطار:** وزن چهل اوقیه [هر اوقیه معادل هفت مثقال و در حدود سی و سه گرم است] از طلا یا هزار و

دویست دینار یا هزار و دویست اوقیه و گویند هفتاد هزار دینار و گویند هشتاد هزار درهم و گویند صد

رطل [هر رطل معادل دوازده اوقیه و تقریباً برابر با سیصد و نود و چهار گرم است] طلا یا نقره و گویند هزار دینار و گویند مشک گاو پُر از طلا یا نقره و گویند مال فراوان بر روی هم؛ پوست گاو پر از طلا (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۷۷۴).

به قطار زر بخش کردن ز گنج / نباشد چو قیراطی از دست رنج (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۷۶).

- **گنج:** زر و گوهری باشد که در زیر زمین دفن کنند؛ خزینه زر و سیم است؛ مال کثیر؛ سیم و زر؛ خواسته (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۹۲۸۴).

دل دوستان جمع، بهتر که گنج / خزینه تهی به که مردم به رنج (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۰۶).

گنج بخش: آن که پول و مال خود را ببخشد، و به مجاز، سخاوت مند (انوری، ۱۳۸۲: ۶۲۵۱).

گنج بخشی: عمل گنج بخش؛ سخاوت مندی (انوری، ۱۳۸۲: ۶۲۵۱).

ز نام آوران گوی دولت ربود / که در گنج بخشی نظیرش نبود (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۸۷).

گنج قارون: قارون یکی از خویشان موسی [ع] بود. ثروت و گنج های قارون معروف است. گفته اند که قارون نزد موسی [ع] کیمیاگری آموخت و از این راه ثروت بی کرانی اندوخت و سپس بر اثر این، مغرور شد. قارون درحالی که بر گنج خود نشسته بود به دعای موسی در اعماق زمین فرو رفت. گنج قارون پیوسته در درون زمین حرکت می کند و یا فرو می رود از این رو آن را گنج روان گفته اند (شمیسا، ۱۳۸۹: ۵۱۴-۵۱۳).

کسی ره سوی گنج قارون نبرد / و گر برد ره باز بیرون نبرد (سعدی، ۱۳۶۶: ۴۵).

اگر گنج قارون به دست آوری / نماند مگر آنچه بخشی بری (همان: ۱۲۸).

گنج و مال: [ثروت و دارایی].

کرا سیم و زر ماند و گنج و مال / پس از وی به چندی شود پایمال (همان: ۱۰۲).

همه شب در اندیشه کاین گنج و مال / در او تا زیم ره نیابد زوال (همان: ۳۶۴).

- **گوهر:** هر سنگ که از آن منفعتی برآید همچو الماس و یاقوت و لعل و مروارید و امثال آن؛ سنگ قیمتی و گران بها؛ معرب آن جوهر است (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۹۴۲۵).

جواهر: (جمع جوهر) فلزات گران بها؛ هر سنگ که از آن منفعتی برآید همچون الماس و یاقوت و لعل و امثال آن (همان: ۷۸۹۴).

جواهر به گنجینه داران سپار / ولی راز را خویشان پاس دار (سعدی، ۱۳۶۶: ۳۱۲).

- **لعل:** نوعی سنگ قیمتی از ترکیبات منیزیم و آلومینیم به رنگ قرمز و گاهی سبز و زرد تا سیاه (انوری، ۱۳۸۲: ۶۴۱۱).

لعل بدخشان: لعلی که از معادن بدخشان به دست می‌آید و بهترین نوع لعل است؛ لعل بدخشی (انوری، ۱۳۸۲: ۶۴۱۲).

که سهل است لعل بدخشان شکست / شکسته نشاید دگر باره بست (سعدی، ۱۳۶۶: ۷۶).

- **لؤلؤ:** مروارید خرد؛ مقابل دُر و مروارید درشت (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۹۸۲۹).

لؤلؤی شاهوار: مروارید گران بها (انوری، ۱۳۸۲: ۶۴۶۹).

سپهرش به جایی رسانید کار / که شد نامور لؤلؤی شاهوار (سعدی، ۱۳۶۶: ۲۳۸).

لؤلؤی لالا: مروارید درخشان (انوری، ۱۳۸۲: ۶۴۶۹).

از آن قطره لؤلؤی لالا کند / وزین صورتی سروبالا کند (سعدی، ۱۳۶۶: ۴۲).

- **مرجان:** سنگ [قیمتی] سرخ‌رنگی است به صورتی شاخه‌شاخه؛ مروارید ریزه؛ مروارید خرد (دهخدا، ۱۳۷۷: ۲۰۶۱۸-۲۰۶۱۹).

سواران پی دُر و مرجان شدند / ز سلطان به یغما پریشان شدند (سعدی، ۱۳۶۶: ۲۲۳).

- **مرصع:** آنچه با جواهر تزیین شده باشد؛ جواهرنشان (انوری، ۱۳۸۲: ۶۸۸۵).

بتی دیدم از عاج در سومنات / مرصع چو در جاهلیت منات (سعدی، ۱۳۶۶: ۳۵۱).

- **نقد:** طلا؛ نقره؛ پول رایج (انوری، ۱۳۸۲: ۷۹۱۴).

به یک هفته نقدش به تاراج داد / به درویش و مسکین و محتاج داد (سعدی، ۱۳۶۶: ۹۸).

بهشت آن ستاند که طاعت برد / کرا نقد باید بضاعت برد (همان: ۳۷۰).

نقد عمر: [عمر و زندگانی به زر و سیم و پول تشبیه شده است].

بر انداختم نقد عمر عزیز / به دست از نکویی نیاورده چیز (همان: ۲۴۱).

- **نقره:** فلزی قیمتی سپید رنگ که از جهت ارزش پس از زر قرار دارد (دهخدا، ۱۳۷۷: ۲۲۶۶۰).

و گر نقره اندوده باشد نحاس / توان خرج کردن بر ناشناس (سعدی، ۱۳۶۶: ۲۹۲).

- **نگین:** سنگ یا فلزی زینتی و معمولاً قیمتی که بر روی انگشتر، گوشواره؛ گردن‌بند و جر آن‌ها کار می‌گذارند؛ سنگ قیمتی که معمولاً برای تزیین بر روی چیزی کار می‌گذاشته‌اند؛ انگشتر (انوری، ۱۳۸۲:

که بودش نگینی در انگشتری / فرومانده در قیمتش مشتری (سعدی، ۱۳۶۶: ۹۷).

بی‌نگین: [بدون نگین؛ فاقد نگین].

مرا شاید انگشتر بی‌نگین / نشاید دل خلقی اندوهگین (همان: ۹۹).

۲-۳. بدهی‌ها

- **وام:** قرض؛ دین؛ [بدهی] (دهخدا، ۱۳۷۷: ۲۳۱۰۶).

کس از خاص لشگر نماندست و عام / که سیم و زر از وی ندارد به وام (سعدی، ۱۳۶۶: ۲۲۵).

برهنه تنی یک‌درم وام کرد / تن خویش را کسوتی خام کرد (همان: ۳۴۷).

۲-۴. سرمایه و سود و زیان

- **بضاعت:** سرمایه؛ مال‌التجاره؛ مکتب و ثروت؛ مال و اسباب (دهخدا، ۱۳۷۷: ۴۸۵۵).

بضاعت به چندان که آری بری / و گر مفلسی شرمساری بری (سعدی، ۱۳۶۶: ۳۵۷).

بهشت آن ستاند که طاعت برد / کرا نقد باید بضاعت برد (همان: ۳۷۰).

- **تمکین:** توانایی مالی؛ استطاعت مالی (انوری، ۱۳۸۲: ۱۸۹۸).

چو تمکین و جاهت بود بر دوام / مکن زور بر مرد درویش عام (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۷۶).

- **توانگر:** ثروتمند؛ دارا (انوری، ۱۳۸۲: ۱۹۵۱).

به درگاه فرمانده ذوالجلال / چو درویش پیش توانگر بنال (سعدی، ۱۳۶۶: ۶۴).

- **دستگه:** سرمایه؛ ثروت و دولت (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۰۸۷۴).

بلند اختری نام او بخت‌یار / قوی دستگه بود و سرمایه‌دار (سعدی، ۱۳۶۶: ۲۸۸).

- **زیان:** خسارت ناشی از، از دست دادن چیزی؛ خسارت؛ ضرر؛ مقابل سود (انوری، ۱۳۸۲: ۳۹۲۲).

طمع دار سود و بترس از زیان / که بی‌بهره باشند فارغ‌زیان (سعدی، ۱۳۶۶: ۲۱۹).

- **زیان کردن:** ضرر کردن، خسارت کشیدن، متضرر شدن، ضرر دیدن (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۳۰۵۹).

زیان می‌کند مرد تفسیردان / که علم و ادب می‌فروشد به نان (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۶۴).

- **سرمایه:** ثروتی به شکل پول یا ملک و مانند آن‌ها؛ مالی که عواید پولی به دست می‌دهد (انوری، ۱۳۸۲: ۴۱۵۹).

در لغت‌نامه دهخدا بین مایه و سرمایه فرق اندکی بدین شرح آمده است: مایه رأس‌المال است و

آن سودی که حاصل می‌شود اگر خرج نکنند بر مایه اضافه کنند، سرمایه شود (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۳۶۲۱).

نه در خورد سرمایه کردی کرم / تنک مایه بودی ازین لاجرم (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۷۴).

هم از بامدادان در کلبه بست / به از سود و سرمایه دادن ز دست (همان: ۳۵۹).

سرمایه‌دار: صاحب ثروت و مال‌دار؛ کسی که دارای مال و ثروت فراوان است (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۳۶۲۱)

تأمل به حسرت کنان شرمسار / چو درویش در دست سرمایه‌دار (سعدی، ۱۳۶۶: ۲۴۱).

- **سود:** نفع، فایده، حاصل، منفعت، انتفاع، مقابل زیان (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۳۸۲۷).

طمع دار سود و بترس از زیان / که بی‌بهره باشند فارغ‌زیان (سعدی، ۱۳۶۶: ۲۱۹).

ولی هم ببخشایم ای نیک‌مرد / که سود تو ما را زیانی نکرد (همان: ۲۷۰).

سود و مال: [منفعت و دارایی].

تو غافل در اندیشه سود و مال / که سرمایه عمر شد پایمال (همان: ۳۶۴).

سود و زیان: نفع و ضرر (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۳۸۳۲).

تو خاموش اگر من بهم یا بدم / که حمال سود و زیان خودم (سعدی، ۱۳۶۶: ۳۳۸).

- **مایه:** پول؛ مال؛ ثروت؛ پولی که برای خرید یا ساخت چیزی هزینه شده؛ وجه و دارایی اولیه‌ای که

شخص آن را دست‌مایه قرار دهد و با آن کار کند تا درآمد و سود کسب کند؛ سرمایه (انوری، ۱۳۸۲:

۶۵۷۸).

به مایه توان ای پسر سود کرد / چه سود افتد آن‌را که سرمایه خورد (سعدی، ۱۳۶۶: ۳۶۱).

- **نعمت:** ثروت، دارایی، روزی، عطا، بخشایش، انعام (دهخدا، ۱۳۷۷: ۲۲۶۰۳).

زر و نعمت اکنون بده، کان توست / که بعد از تو بیرون ز فرمان توست (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۵۹).

ناز و نعمت: رفاه و آسایش (انوری، ۱۳۸۲: ۷۶۳۶).

زر و ناز و نعمت نماند بسی / مگر این حکایت نگفتت کسی؟ (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۶۸).

منعم: دارای مال و نعمت بسیار؛ ثروتمند؛ توانگر؛ آن که به دیگران احسان می‌کند؛ بسیار بخشنده (انوری،

۱۳۸۲: ۷۴۲۱).

نه منعم به مال از کسی بهتر است / خرار جل اطلس بپوشد، خر است (سعدی، ۱۳۶۶: ۲۴۶).

۲-۵. درآمد و هزینه

- درآمد

- **اقتطاع:** واگذار کردن زمین یا سرزمینی به کسی (معمولاً حاکم همان زمین) که از درآمد آن استفاده کند و آن سرزمین را اداره کند؛ تیول دادن (انوری، ۱۳۸۲: ۵۰۸)؛ درآمد ثابت ملی که به کسی واگذار شود (سعدی، ۱۳۶۶: ۳۵۰).

گرفتم که خود خدمتی کرده‌ای / نه پیوسته اقطاع او خورده‌ای؟ (همان: ۳۵۰).

- **توفیر:** در اصطلاح دیوان بیشتر شدن مال دیوان است از آنچه انتظار می‌رفت از راه کمتر خرج کردن و صرفه‌جویی و پس‌انداز کردن یا محل عایدی تازه‌ای یافتن. [همچنین] توفیر افزایش عایدات از راه افزایش خراج یا وصول صحیح خراج و جمع‌آوری آن بدون ریخت و پاش و حیف و میل است (انوری، ۱۳۵۵: ۹۰).

نهد عامل سفله بر خلق رنج / که تدبیر ملک است و توفیر گنج (سعدی، ۱۳۶۶: ۳۲۵).

- **فروختن:** واگذار کردن چیزی به دیگری در ازای دریافت پول؛ مقابل خریدن؛ در معرض فروش قرار دادن (انوری، ۱۳۸۲: ۵۳۳۰).

به‌طور معمول در هر فعالیت و کسب و کاری فروش موتور محرک و کشنده است و عملیات سودآور هر کار انتفاعی از فروش آغاز می‌شود. همواره فروش در قبال دریافت مابه‌ازایی است و بین دارایی، کالا و خدماتی که به فروش می‌رسد با چیزی که دریافت می‌شود باید تناسب درستی برقرار باشد تا درآمد یا عایدی و به تبع آن سودی حاصل شود.

بفرمود بفروختندش به سیم / که رحم آمدش بر فقیر و یتیم (سعدی، ۱۳۶۶: ۹۸).

ارزان فروش: فروشنده کالایی با قیمتی کمتر از حد معمول (انوری، ۱۳۸۲: ۳۲۶).

ارزان فروشان: [جمع ارزان فروش].

ولیکن تو بستان، که صاحب‌خرد / از ارزان‌فروشان به رغبت خرد (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۶۴).

- **نفع:** سود؛ فایده؛ حاصل؛ بهره؛ مقابل ضرر و زیان (دهخدا، ۱۳۷۷: ۲۲۶۰۸).

اگر نفع کس در نهاد تو نیست / چنین گوهر و سنگ خارا یکی است (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۱۶).

- **خرید**

- **خریدن:** پول دادن [یا وعده پول دادن] در ازای چیزی و ابتیاع کردن، ضد فروختن (دهخدا، ۱۳۷۷: ۹۷۴۷).

زر از بهر چیزی خریدن نکوست / چه خواهی خریدن به از ناز دوست (سعدی، ۱۳۶۶: ۲۱۷).

مرا کس نخواهد خریدن به هیچ / به دیوانگی در حریرم میبچ (همان: ۲۴۶).

خرید و فروش: خریدن و فروختن؛ داد و ستد کردن؛ معامله کردن (انوری، ۱۳۸۲: ۲۷۴۳).

بریدند از آنجا خرید و فروخت / زراعت نیامد رعیت بسوخت (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۱۴).

دنیا خریدن: [به دنیا پرداختن؛ به دنیا روی آوردن].

به دین ای فرومایه دنیا مخر / تو خر را به انجیل عیسی مخر (همان: ۲۹۹).

خریدار: خریدکننده، مشتری، بایع (دهخدا، ۱۳۷۷: ۹۷۴۶).

ببخشای کاناں که مرد حق‌اند / خریدار دکان بی‌روتن‌اند (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۷۱).

- هزینه - حقوق و دستمزد

اجرت: دست‌مزد؛ مزد کار (انوری، ۱۳۸۲: ۲۵۴).

ز عمرو ای پسر چشم اجرت مدار / چو در خانه زید باشی به کار (سعدی، ۱۳۶۶: ۲۹۴).

ادار: پول و مالی که به‌طور مرتب در رأس یک زمان معین به کسی می‌رسیده است؛ جیره؛ مواجب؛

مقرری (انوری، ۱۳۸۲: ۳۰۰).

مرا در نظامیه ادار بود / شب و روز تلقین و تکرار بود (سعدی، ۱۳۶۶: ۳۲۰).

برگ: اسباب خانه و ساخته؛ لوازم؛ اثاث؛ وسایل؛ توشه (دهخدا، ۱۳۷۷: ۴۶۱۷).

بی‌برگ: بی‌نوا (همان: ۴۶۱۷).

به هیکل قوی چون تناور درخت / ولیکن فرومانده بی‌برگ سخت (سعدی، ۱۳۶۶: ۷۶).

چو درویش بی‌برگ دیدم درخت / قوی بازوان سست و درمانده سخت (همان: ۱۰۸).

رسم: مقرری؛ حقوق (انوری؛ ۱۳۸۲: ۳۶۲۰).

شنیدم که شاپور دم در کشید / چو خسرو به رسمش قلم در کشید (سعدی، ۱۳۶۶: ۷۳).

روزی: رزق؛ وجه معاش؛ نصیب و قسمت و حصه و بهره (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۲۳۶۶ - ۱۲۳۶۷).

چو روزی به سعی آوری سوی خویش / مکن تکیه بر زور و بازوی خویش (سعدی، ۱۳۶۶: ۳۴۰).

کفاف: آن اندازه از مال و روزی که برای گذران زندگی روزانه کافی باشد (انوری، ۱۳۸۲: ۵۸۴۸).

یکی را کرم بود و قوت نبود / کفافش به قدر مروت نبود (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۷۴).

مزد: آنچه در برابر انجام دادن کاری یا خدمتی به کسی می‌دهند؛ اجرت کار کردن؛ اجرت؛ پاداش؛

صدقه (انوری، ۱۳۸۲: ۶۹۲۲).

- یکی باز پس خائن و شرمسار/ نیابد همی مزد، ناکرده کار (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۰۳).
- **نان:** جیره؛ مواجب؛ وظیفه و مقرری مرتب ماهانه یا سالانه (حافظ، ۱۳۶۲: ۱۲۳۴).
- زیان می کند مرد تفسیردان/ که علم و ادب می فروشد به نان (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۶۴).
- **نوا:** وسایل مورد نیاز زندگی؛ لوازم معاش؛ نفع؛ سود؛ فراخی نعمت؛ ثروت و مکت (انوری، ۱۳۸۲: ۷۹۹۶-۷۹۹۵).

به دختر چه خوش گفت بانوی ده/ که روز نوا برگ سختی بنه (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۶۸).

- هزینه - سایر

- **خرج:** بیرون شدن از مال هر چه باشد؛ هزینه؛ دررفت؛ مصرف؛ مقابل دخل؛ ضد درآمد؛ به کار بردن پول؛ دادن پول و خریدن چیزی (دهخدا، ۱۳۷۷: ۹۶۵۶).
- خرج کردن:** هزینه کردن؛ صرف کردن (همان: ۹۶۵۸).
- یکی زهره خرج کردن نداشت/ زرش بود و یارای خوردن نداشت (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۹۸).
- و گر نقره اندوده باشد نحاس/ توان خرج کردن بر ناشناس (همان: ۲۹۲).

-بازار، شرایط معامله و سنجش

- **ارزیدن:** قیمت داشتن؛ بها داشتن؛ ارزش داشتن؛ معادل قیمتی بودن (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۸۲۸).
- که فردا به داور بود خسروی/ گدایی که پیشت نیرزد جوی (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۱۵).
- از این بوالعجب تر حدیثی شنو/ که بی بخت کوشش نیرزد دو جو (همان: ۲۸۵).
- **بازار:** محل خرید و فروش کالا و خوراک و پوشاک (دهخدا، ۱۳۷۷: ۴۰۸۲).
- که بازار چندان که آگنده تر/ تهی دست را دل پراکنده تر (سعدی، ۱۳۶۶: ۳۵۷).
- گرم بازار:** [بازار دارای رواج و رونق].
- گرانی، نظر کرد در کار او/ حسد برد بر گرم بازار او (همان: ۲۵۳).
- **بها:** پول یا مالی که در مقابل خرید چیزی باید پرداخت شود؛ قیمت؛ ارزش (انوری، ۱۳۸۲: ۱۰۷۳).
- بهای سر خویشان می خورد/ نه انصاف باشد که سختی برد (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۵۰).
- **جو:** کنایه از مقدار کم و ناچیز؛ کنایه از بسی بی ارزش، بی ارج و بها (دهخدا، ۱۳۷۷: ۷۸۸۶).
- که فردا به داور بود خسروی/ گدایی که پیشت نیرزد جوی (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۱۵).
- دو جو:** کنایه از مقدار کم و ناچیز؛ کنایه از بسی بی ارزش؛ بی ارج و بها (دهخدا، ۱۳۷۷: ۷۸۸۶).

- از این بوالعجب‌تر حدیثی شنو/ که بی‌بخت کوشش نیرزد دو جو (سعدی، ۱۳۶۶: ۲۸۵).
- **حساب:** دانش حفظ و رسیدگی به اندازه و مقدار دریافت‌ها و پرداخت‌ها؛ محاسبه؛ رسیدگی به اعمال یا دریافت‌ها و پرداخت‌های کسی (انوری، ۱۳۸۲: ۲۵۱۳).
- کنون کرد باید عمل را حساب/ نه وقتی که منشور گردد کتاب (سعدی، ۱۳۶۶: ۳۷۴).
- حسیب:** [ممال حساب؛ ر. ک. حساب].
- چو در تنگ‌دستی نداری شکیب/ نگه‌دار وقت فراخی حسیب (همان: ۱۶۸).
- **قیراط:** واحد اندازه‌گیری وزن معمولاً برای جواهرات معادل ۰/۲ گرم (انوری، ۱۳۸۲: ۵۶۲۵).
- به قنطار زر بخش کردن ز گنج/ نباشد چو قیراطی از دست‌رنج (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۷۶).
- **قیمت:** میزان پولی که در قبالی دست‌یابی به یک کالا یا خدمت پرداخت می‌شود؛ ارزش معاملاتی یک کالا که با پول سنجیده می‌شود؛ بها؛ ارزش؛ اعتبار (انوری، ۱۳۸۲: ۵۶۲۹).
- بی‌قیمت:** بی‌ارزش (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۷۸۴۷)؛ بی‌بها و بی‌قدر و بی‌ارز؛ گران‌مایه؛ کالای بیش‌قیمت (همان: ۵۲۴۷) [این واژه از اضداد است یعنی جزو] کلمه‌هایی هستند که بر دو معنی متضاد دلالت دارند (همان: ۲۸۴۴).
- همانا که در فارس انشای من/ چو مشک است بی‌قیمت اندر ختن (سعدی، ۱۳۶۶: ۵۶).
- **گران:** دارای قیمتی بیش‌تر از همانندهای خود؛ دارای قیمت زیاد؛ به قیمت زیاد (انوری، ۱۳۸۲: ۶۰۹۷).
- و گر یک پیشیز آورد سر میبچ/ گران است اگر راست خواهی به هیچ (سعدی، ۱۳۶۶: ۲۵۶).
- **محک:** سنگ مخصوصی که با کشیدن طلا و نقره بر روی آن عیار آن‌ها را تعیین می‌کنند (انوری، ۱۳۸۲: ۶۷۶۱).
- به سوگند گفتن که زر مغربی است/ چه حاجت؟ محک خود بگوید که چیست (سعدی، ۱۳۶۶: ۳۱۵).
- **مشتری:** آن‌که چیزی می‌خرد؛ خریدار؛ مراجعه‌کننده برای دریافت خدمتی از کسی یا جایی (انوری، ۱۳۸۲: ۷۰۲۹-۷۰۳۰).
- به در کرد ناگه یکی مشتری/ به خرمایی از دستم انگشتری (سعدی، ۱۳۶۶: ۳۶۷).

۲-۶. مالیات

- **باج:** خراج؛ مالیات؛ مال و اسبابی که پادشاهان بزرگ از پادشاهان زیردست گیرند و همچنین سلاطین از رعایا ستانند؛ هر چه زیاده بر زکات از تجار و جز آن ستانند (دهخدا، ۱۳۷۷: ۳۹۱۰).

باج ده یک: نوعی از باژ [/ باج] که آن را باج عشر خوانند (همان: ۳۹۱۲)؛ [به نظر می‌رسد مالیاتی بوده است با نرخ ده درصد که یک دهم درآمد هر فرد از سوی قدرت حاکم ستانده می‌شد].

چو دشمن خر روستایی برد / ملک باج ده یک چرا می‌خورد (سعدی، ۱۳۶۶: ۹۱).

- **خراج:** نوعی مالیات؛ آنچه پادشاه و حاکم از رعایا گیرند، گفته‌اند که خراج آن چیزی است که در حاصل مزروعات گیرند و باج آن چیزی است که جهت حق صیانت و حفاظت از سوداگران گیرند (دهخدا، ۱۳۷۷: ۹۶۲۷).

مخالف خرش برد و سلطان خراج / چه اقبال ماند در آن تخت و تاج؟ (سعدی، ۱۳۶۶: ۹۱).

دگر خواست افزون کند تخت و تاج / بیفزود بر مرد دهقان خراج (همان: ۱۱۳).

خراج ستاندن: [مالیات گرفتن].

نه از بهر آن می‌ستانم خراج / که زینت کنم بر خود و تخت و تاج (همان: ۹۰).

۲-۷. مشاغل مالی و مالیاتی

- **بازارگان:** آن که کارش خرید و فروش کالا به صورت عمده یا صادر و وارد کردن آن است؛ تاجر (انوری، ۱۳۸۲: ۷۶۳).

چو بازارگان در دیارت بمرد / به مالش خیانت بود دستبرد (سعدی، ۱۳۶۶: ۹۰).

طمع کرد در مال بازارگان / بلا ریخت بر جان بیچارگان (همان: ۱۱۴).

- **رفع:** تعیین و محاسبه درآمد و عایدی؛ حساب‌رسی [امروزه معادل ممیزی مالیاتی است] (انوری، ۱۳۸۲: ۳۶۵۱).

امین باید از داور اندیشناک / نه از رفع دیوان و زجر و هلاک (سعدی، ۱۳۶۶: ۷۳).

نیاورده عامل غش اندر میان / نیندیشد از رفع دیوانیان (همان: ۳۷۴).

- **صراف:** آن که پول، ارز، یا اوراق بهادار دیگر را خرید و فروش می‌کند یا به خرید و فروش سکه‌ها و اسکناس‌های قدیمی می‌پردازد؛ آن که سکه اصلی را از تقلبی جدا کند (انوری، ۱۳۸۲: ۴۷۲۲).

منه جان من آب زر بر پیشیز / که صراف دانا نگیرد به چیز (سعدی، ۱۳۶۶: ۲۹۲).

- **عمل:** خدمت، کار و شغل دیوانی به ویژه شغل استیفا (جمع آوری مالیات) (انوری، ۱۳۸۲: ۵۰۹۳).

عمل گر دهی مرد منعّم، شناس / که مفلس ندارد ز سلطان هراس (سعدی، ۱۳۶۶: ۷۳).

ور او نیز در ساخت با خاطرش / ز مشرف عمل برکن و ناظرش (همان: ۷۳).

عامل: کار گزار امور دیوانی به ویژه متصدی امور مالی و مأمور وصول مالیات؛ بالاترین مقام وصول مالیات در هر ایالت (انوری، ۱۳۸۲: ۴۹۵۹).

مکن صبر بر عامل ظلم دوست / که از فریبهی بایدهش کند پوست (سعدی، ۱۳۶۶: ۷۱).

نهد عامل سفله بر خلق رنج / که تدبیر ملک است و توفیر گنج (همان: ۳۲۵).

- **کیمیاگر:** مدعی تبدیل فلزات پست به فلزات عالی (انوری، ۱۳۸۲: ۶۰۵۲).

طلبکار باید صبور و حمول / که نشنیده‌ام کیمیاگر ملول (سعدی، ۱۳۶۶: ۲۱۶).

- **مشرف:** مأمور دیوانی‌ای که کارش بازرسی امور و گزارش به سلطان یا دیگر مقامات بالا بوده است (انوری، ۱۳۸۲: ۷۰۳۸).

چو مشرف دو دست از امانت بداشت / بیاید برو ناظری برگماشت (سعدی، ۱۳۶۶: ۷۳).

ور او نیز در ساخت با خاطرش / ز مشرف عمل برکن و ناظرش (همان: ۷۳).

۲-۸. اسناد، دفاتر، قرارداد و مکان‌های نگهداری اشیاء و اقلام قیمتی

- **آستین:** قسمتی از بالاتنه لباس که معمولاً از شانه تا مچ دست را می‌پوشاند، در قدیم آستین را گشاد می‌دوختند و اشیایی در آن می‌نهادند، مانند جیب امروزی (انوری، ۱۳۸۲: ۱۰۱-۱۰۰). «در قدیم جیب به معنی امروزی نبود و رسم چنان بود که آستین را پهن و گشاد درست می‌کردند تا کیسه پول و بعضی چیزهای دیگر را درون آن بگذارند» (حافظ، ۱۳۹۳: ۸۶۹). پس می‌توان گفت در گذشته آستین کارکرد کیف پول امروزی را نیز داشته است.

آستین افشاندن: انعام و بخشش نمودن (تبریزی، ۱۳۹۳: ۴۱).

سخن گفت و دامان گوهر فشاند / به نطقی که شه آستین برفشاند (سعدی، ۱۳۶۶: ۷۸).

- **پیمان:** قراری که دو یا چند تن می‌گذارند تا کاری انجام دهند یا تعهدی نسبت به هم یا کسی داشته باشند؛ قرار؛ عهد (انوری، ۱۳۸۲: ۱۵۳۲).

وفا در که جوید که پیمان گسیخت؟ / خراج از که خواهد چو دهقان گریخت؟ (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۱۴).

- **خزانه:** محلی بوده است در سرای پادشاهان و امیران و ثروتمندان که جواهرات و نقود و مال‌های منقول قیمتی را بدانجا می‌نهادند و هر خرج و بذل و بخششی از آنجا می‌شد و هر هدیه‌ای بدانجا می‌رفت (دهخدا، ۱۳۷۷: ۹۷۵۵).

خزانه تهی کرد و پر کرد جیش / چنان کز خلاق به هنگام عیش (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۱۳).

خزاین: خزینه‌ها؛ گنجینه‌ها (دهخدا، ۱۳۷۷: ۹۷۵۶).

خزاین پر از بهر لشکر بود/ نه از بهر آذین و زیور بود (سعدی، ۱۳۶۶: ۹۱).

خزینه: مخزن و انبار [معمولاً اشیاء قیمتی]؛ گنج‌خانه (دهخدا، ۱۳۷۷: ۹۷۶۴). [ممال خزانه؛ برای توضیحات بیشتر به مدخل خزانه رجوع شود].

مراهم ز صد گونه آرز و هواست / ولیکن خزینه نه تنها مراسم (سعدی، ۱۳۶۶: ۹۱).

- **صندوق:** محل نگهداری پول، اشیای گران‌بها، اوراق و اسناد بهادار (انوری، ۱۳۸۲: ۴۷۷۰).

شنیدم که در تنگنایی شتر / بیفتاد و بشکست صندوق دُر (سعدی، ۱۳۶۶: ۲۲۳).

- **کیسه:** وسیله‌ای از جنس پارچه، پلاستیک، کاغذ و مانند آن‌ها که اشیا [و پول] را برای نگهداری یا

جابه‌جا کردن در درون آن قرار می‌دهند؛ مال؛ پول؛ دارایی (انوری، ۱۳۸۲: ۶۰۳۹).

نگهدارد آن شوخ در کیسه دُر / که بیند همه خلق را کیسه‌بُر (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۵۵).

به پایان رسد کیسه سیم و زر / نگردد تهی کیسه پیشه‌ور (همان: ۳۲۹).

- **گنجینه:** جای گنج؛ خزینه؛ خزانه (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۹۲۹۸).

گنجینه گوهر: [خزانه گواهر؛ مخزن جواهر].

بفرمود گنجینه گوهرش / فشانند در پای و زر بر سرش (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۲۳).

- **مهری:** کیسه زر و سیم مهر شده (انوری، ۱۳۸۲: ۷۵۲۷).

فرستاده را داد مهری درم / که مهر است بر نام حاتم کرم (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۸۹).

۹-۲. سایر واژگان مالی

- **امانت:** ودیعه؛ مال یا هر چیزی که برای نگاه داشتن به کسی سپرند تا [بازگرداند یا] به شخصی ثالث

برساند (دهخدا، ۱۳۷۷: ۳۳۱۹-۳۳۱۸).

چو مشرف دو دست از امانت بداشت / بیاید برو ناظری بر گماشت (سعدی، ۱۳۶۶: ۷۳).

خدا ترس باید امانت گزار / امین کز تو ترسد امینش مدار (همان: ۷۳).

امین: امانت‌دار (دهخدا، ۱۳۷۷: ۳۴۰۸)؛ کار گزار دولت؛ مامور مورد اعتماد (انوری، ۱۳۸۲: ۵۷۷).

خدا ترس باید امانت گزار / امین کز تو ترسد امینش مدار (سعدی، ۱۳۶۶: ۷۳).

امین باید از داور اندیشناک / نه از رفیع دیوان و زجر و هلاک (همان: ۷۳).

- **تهی دست:** فقیر؛ بی چیز؛ بی پول (انوری، ۱۳۸۲: ۱۹۹۴).

- که بازار چندان که آگنده‌تر / تهی دست را دل پراکنده‌تر (سعدی، ۱۳۶۶: ۳۵۷).
- تهی دستی:** وضع و حالت تهی دست؛ بی چیزی؛ تنگ دستی؛ فقیری (انوری، ۱۳۸۲: ۱۹۹۴).
- بمرد از تهی دستی آزادمرد / ز پهلوی مسکین، شکم پُر نکرد (سعدی، ۱۳۶۶: ۹۰).
- **رشوه / رشوت:** پول یا هدیه‌ای که به کسی، معمولاً به کارمند دولت می‌دهند تا به‌طور غیرقانونی کاری را انجام دهد یا راه بیندازد (انوری، ۱۳۸۲: ۳۶۳۴).
- بگو آنچه دانی که حق گفته به / نه رشوت ستانی و نه عشوه ده (سعدی، ۱۳۶۶: ۹۵).
- **ضمان:** التزام تأدیة حق یا دین دیگری؛ عقدی که به موجب آن، شخصی از دیگری ضمانت می‌کند تا بدهی خود را بپردازد یا تعهد خود را انجام دهد؛ تعهد؛ ضمانت؛ ضامن (انوری، ۱۳۸۲: ۴۸۲۹).
- بدارید چندی کف از دامنش / و گر می‌گریزد، ضمان بر منش (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۷۴).
- **فاقه:** فقر و تنگ‌دستی (انوری، ۱۳۸۲: ۵۲۴۹).
- فشاندش قضا بر سر از فاقه خاک / مشعبد صفت، کیسه و دست پاک (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۷۸).
- **قارون:** قارون پسر خاله حضرت موسی [ع] که بسیار ثروتمند بود و در ادب فارسی، سمبل ثروت و توانگری است (حافظ، ۱۳۹۳: ۱۶).
- در آن ملک، قارون برفتی دلیر / که شه دادگر بود و درویش سیر (سعدی، ۱۳۶۶: ۱۱۳).
- **گاز:** ابزاری مانند قیچی، انبردست یا کلبتین که به تناسب در کارهای گوناگون مانند بریدن ورقه‌های فلزی به‌ویژه طلا و نقره، کشیدن دندان، میخ و مانند آن‌ها به کار می‌رفته است (انوری، ۱۳۸۲: ۶۰۶۲).
- و گر خردۀ زر ز دندان گاز / بیفتد به شمعش بجویند باز (سعدی، ۱۳۶۶: ۳۰۷).
- **گدا:** درویش؛ محتاج؛ دریوزه‌گر؛ فقیر؛ مسکین (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۸۹۷۴).
- گدایان:** [نیازمندان، بی‌چیزان، درویشان، مسکینان].
- به کوی گدایان درش خانه بود / زرش همچو گندم به پیمان بود (سعدی، ۱۳۶۶: ۲۸۸).
- **مفلس:** تهی دست؛ بی چیز (انوری، ۱۳۸۲: ۷۲۳۲).
- عمل گر دهی مرد منعّم، شناس / که مفلس ندارد ز سلطان هراس (سعدی، ۱۳۶۶: ۷۳).
- شنیدم که دینار از مفلسی / بیفتاد و مسکین بجستش بسی (همان: ۲۸۷).

- **وقف:** عقدی که بر طبق آن شخصی مال معینی از اموالش را جهت استفاده فرد یا افرادی یا مؤسسه‌ای، اختصاص می‌دهد و پس از آن، مال مذکور از ملکیت واقف خارج شده و قابل نقل و انتقال نخواهد بود (انوری، ۱۳۸۲: ۸۲۶۰).

ندیدم چنین گنج و ملک و سریر / که وقف است بر طفل و برنا و پیر (سعدی، ۱۳۶۶: ۵۷).

۳. نتیجه‌گیری

همان‌گونه که در بررسی‌ها مشاهده شده است اگرچه بوستان، از نظر تخصصی کتابی نیست که در زمینه مسائل و موضوعات مالی و مالیاتی نوشته شده باشد، لیکن بسامد واژگان و اصطلاحات مالی و مالیاتی در آن بالا بوده و این اصطلاحات و واژگان در بیشینه موارد با دقت نظر و باریک‌بینی خاصی در متن به کار گرفته شده است. این توجه و دقت نظر وجهه‌ای منحصر به فرد و کم‌نظیر به این کتاب داده و آن را از سایر کتاب‌های نوشته شده متمایز کرده است.

تعداد بدون تکرار واژگان و ترکیب‌های مورد استفاده در بوستان سعدی را به شرح زیر می‌توان

خلاصه و جمع‌بندی کرد:

گروه	سرفصل اصلی	تعداد نمونه	تعداد ترکیب‌ها
دارایی‌ها	شامل حساب‌های دریافتی، موجودی کالا و دارایی ثابت	۶	۲
دارایی‌ها	نقد و مسکوکات و سنگ‌های قیمتی	۱۹	۳۲
بدهی‌ها	شامل حساب‌ها و اسناد پرداختی و تسهیلات پرداختی	۱	۰
دارایی‌ها	سرمایه و سود و زیان	۹	۶
درآمد - هزینه	شامل درآمد، خرید، هزینه، بازار، شرایط معامله و سنجش	۲۴	۱۱
درآمد - هزینه	مالیات	۲	۲
سایر	مشاغل مالی و مالیاتی	۶	۱

۴	۷	اسناد، دفاتر، قرارداد و مکان‌های نگهداری اشیاء و اقلام قیمتی	سایر
۳	۱۰	سایر	سایر
۶۱	۸۴	جمع	

مطابق جدول بالا مشاهده می‌شود که بدون توجه به تکرار و تعدد استفاده، ۸۴ واژه مالی و مالیاتی به صورت مجرد و ۶۱ ترکیب ساخته شده از این واژگان در بوستان سعدی مورد استفاده قرار گرفته که قابل ملاحظه است. با مراجعه به جدول ارائه شده، استنباط می‌شود که بسیاری از این واژگان و ترکیب‌ها را می‌توان به سهولت و تعداد اندکی از آن‌ها را با مذاقه بیشتر، بر اساس استانداردهای مالی و مالیاتی در گروه‌های جداگانه تخصصی طبقه‌بندی کرد.

منابع

- امین، سیدحسین (۱۳۸۵)، *دیوان استیفا: نظام مالیه عمومی در ایران*. از مجموعه «از ایران چه می‌دانم؟/۹»، چ اول، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- انوری، حسن (۱۳۵۵)، *اصطلاحات دیوانی دوره غزنوی و سلجوقی*. چ اول، تهران: کتابخانه طهوری.
- انوری، حسن (۱۳۸۲)، *فرهنگ بزرگ سخن دوره ۸ جلدی*. چ دوم، تهران: سخن.
- پناهی، وجیهه (۱۳۸۷)، «اصطلاحات دیوانی و اداری در کتاب تاریخ سیستان». *پژوهش‌نامه ادب حماسی (پژوهش‌نامه فرهنگ و ادب سابق)*، دوفصلنامه، سال چهارم، شماره ۶، ۱۶۳-۱۹۸.
- تقوی، نعمت‌الله (۱۳۶۳)، «نظام‌های مالیاتی در ایران». *دوفصلنامه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز*، دوره ۳۲، شماره ۱۳۱، ۷-۴۵.
- ثروتیان، بهروز (۱۳۸۰)، *فرهنگ اصطلاحات و تعریفات نفایس الفنون*. چ اول، تهران: فردوس.
- حافظ، شمس‌الدین محمد (۱۳۹۳)، *شاخ نبات حافظ*. شرح غزل‌ها همراه با مقدمه، تلفظ واژگان دشوار از محمدرضا برزگر خالقی، چ هفتم، تهران: زوآر.
- حافظ، شمس‌الدین محمد (۱۳۶۲)، *دیوان حافظ*. به تصحیح و توضیح پرویز نائل خانلری، چ دوم، تهران: خوارزمی.
- دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۷)، *لغت‌نامه*. پانزده جلدی، چ دوم از دوره جدید، تهران: دانشگاه تهران.

دیانت، ابوالحسن (۱۳۶۷)، *فرهنگ تاریخی سنجش‌ها و ارزش‌ها*. ج ۱: اوزان و مقیاس‌ها؛ ج ۲: نقود و مسکوکات، چ اول، تبریز، نیمان.

سعدی، مصلح بن عبدالله (۱۳۶۶)، *بوستان سعدی*. شرح محمد خزائلی، چ ششم، تهران: جاویدان.
شریک‌امین، شمیم (۱۳۵۷)، *فرهنگ اصطلاحات دیوانی دوران مغول*. چ ؟، تهران: فرهنگستان ادب و هنر ایران.

شمیسا، سیروس (۱۳۸۹)، *فرهنگ تلمیحات (اشارات اساطیری، داستانی، تاریخی، مذهبی، در ادبیات فارسی)*. ویراست دوم، چ دوم، تهران: میترا.

شمیسا، سیروس (۱۳۹۵)، *یادداشت‌های حافظ*. ویراست دوم، چ اول، تهران: میترا.
صادقی، علیرضا (۱۳۹۹)، «اصطلاحات مالی و مالیاتی در تاریخ بیهقی». *پاژ*، سال نهم، شماره اول، پیاپی ۳۷، ۱۱۴-۱۳۰.

کنارودی، قربانعلی (۱۳۸۷)، «نظام مالیاتی مغولان و تاثیر آن در انحطاط و زوال شهرهای ایران». *پژوهش‌نامه تاریخ*، دوره ۴، شماره ۱۲، ۸۳۱۱۲.

موسوی دالینی، جواد؛ مودت، لیدا؛ حکیمی‌پور، اکبر (۱۳۹۷)، «کاربرد اصطلاحات مالی در نظام دیوانی عصر صفویه». *تاریخ اسلام و ایران دانشگاه الزهراء (س)*، سال ۲۸، دوره جدید، شماره ۳۷، پیاپی ۱۲۷، ۱۴۹-۱۷۳.

References

- Amin, S. H. (2006). *Divane Stifa: Public Finance System in Iran*, from the collection "What do I know about Iran?/ 67", 1st edition, Cultural Research Office, Tehran. (In Persian).
- Anuri, H. (1976). *Divani terms of the Ghaznavid and Seljuq periods*, 1st edition, Tahori Library, Tehran. (In Persian).
- Anuri, H. (2003). *Farhange Bozorge Sokhan (Sokhan Comprehensive Dictionary)*, 8 volumes, 2nd edition, Sokhan, Tehran. (In Persian).
- Dekhoda, A. A. (1998). *Loghatnameh (The Dekhoda Dictionary)*, 15 volumes, 2nd edition of the new series, University of Tehran, Tehran. (In Persian).
- Dianat, A. (1988). *Historical Dictionary of Measurements and Values*, Volume 1: Weights and Scales; Volume 2: Cash and Coins, 1st edition, Nima, Tabriz. (In Persian).
- Hafez, Sh. M. (2014). *Shakhe Nabat of Hafez*, description of sonnets with an introduction, pronunciation of difficult words by Mohammad Reza Barzegar Khaleghi, 7th edition, Zavvar, Tehran. (In Persian).
- Hafez, Sh. M. (1983). *The Divan of Hafez*, corrected and explained by Parviz Natal Khanlari, 2nd edition, Kharazmi, Tehran. (In Persian).
- Konarrodi, Gh. A. (2008). "Mongols taxation and its effect on Collapse of cities in Iran", *Scientific Journal of History Research*, vol. 12, issue 4, pp. 83-112. (In Persian).
- Mousavi Dalini, J., Mavaddat, L., Hakimipour, A. (2018). "Application of Financial Terms in Administrative System in Safavid Period", *The Quarterly Journal of History of*

- Islam and Iran*, year 28, vol. 37, 149-173. (In Persian).
- Panahi, V. (2008). "Divani and administrative terms in the book of the history of Sistan", *The Journal of Epic Literature*, bi-quarterly, year 4, vol. 6, 163-198. (In Persian).
- Saadi, M bin A. (1987). *Bustane Saadi*, description by Mohammad Khazaeli, 6th edition, Javidan Publishing Organization, Tehran. (In Persian).
- Sadeghi, A. (2020). "Financial and tax terms in Tarikh-i Beyhaqi ", *Pazh quarterly*, year 9, 1st issue, vol. 37, 114-130. (In Persian).
- Servatian, B. (2010). *Nafayis Al-Funun's Dictionary of Terms and Definitions*, 1st edition, Ferdous, Tehran. (In Persian).
- Shamisa, S. (2010). *A Dictionary of Allusions (Mytical, Legendary, Historical, Religious References in Persian Literature)*, 2nd edition, Mitra, Tehran. (In Persian).
- Shamisa, S. (2015). *Notes on Hafez*, 2nd edition, Mitra, Tehran. (In Persian).
- Shreek Amin, Sh. (1978). *Dictionary of Divani Terms of the Mughal Era?* edition, Iran Academy of Literature and Art, Tehran. (In Persian).
- Taghavi, N. (1984). "Taxation systems in Iran", *Journal of Persian Language and Literature* (former journal of the faculty of literature of Tabriz University), vol. 32, no. 131, 7-45. (In Persian).

